

MORS VENIT VELOCITER

Za Jiřím Švestkou

V úterý 2. dubna se malostranském klášterním kostele sv. Josefa mělo uskutečnit poslední rozloučení veřejnosti s *profesorem JUDr. Jiřím Švestkou, DrSc.* Nenadálá událost v rodině zesnulého však způsobila, že obřad byl odvolán, a tak se pohřeb civilisty celoživotně spjatého s Právnickou fakultou Karlovy univerzity, jehož význam pro občanské právo a vliv na jeho nauku i praxi byl a je velmi podstatný, uskutečnil v intimní atmosféře jen mezi jeho nejbližšími.

Rodným městem *Jiřího Švestky* je Pelhřimov. Narodil se zde 19. ledna 1930 v rodině krejčovského dělníka. V Pelhřimově také v letech 1945–1949 vystudoval reálné gymnázium, jehož novorenesanční budova v Růžové ulici slouží od roku 1965 střední průmyslové škole. Po maturitě nastoupil *Švestka* na Právnickou fakultu Univerzity Karlovy; studia úspěšně ukončil v roce 1953. Následně absolvoval v letech 1953–1954 praxi u Krajského soudu v Ústí nad Labem a poté začal pracovat na své *alma mater*, již zůstal trvale věrný. V průběhu svého působení na pražské právnické fakultě dosáhl postupně vědecko-pedagogických hodností kandidáta právních věd (1959), docenta (1964), doktora právních věd (1982) a profesora občanského práva (1985). O obhajobě *Švestkovy* kandidátské disertace podala v *Právniku* podrobnou zprávu *Marta Knappová* (*Právník*, 1959, XCVIII, s. 562 a násl.); obhajobu doctorské disertace pak redakční zpráva našeho časopisu (*Právník*, 1983, CXXXII, s. 91 a násl.). Šedesáté narozeniny slavil *Jiří Švestka* v době, kdy se – jako již poněkolikáté za jeho dlouhého života – podstatně měnily společenské, politické a hospodářské podmínky v našem státě. Se změnou paradigmat se *profesor Švestka* ztotožnil a aktivně se zapojil do reformy zdejšího právního řádu a jeho přizpůsobování novým podmínkám, přestože se s některými novými jevy v právu obtížně vyrovnával.

Vědecké dílo *Jiřího Švestky* zahrnuje především monografie *Odpovědnost za škodu při provozu zvláště nebezpečném* (1958), *Odpovědnost za škodu podle občanského zákoníku* (1966), *Osvojení v československém právním řádu* (1973) a *Odpovědnost za vady podle československého socialistického práva* (1976). Kromě těchto prací se *Jiří Švestka* podílel společně se *Zdeňkem Češkou* a *Jindřichem Chyským* spolutaťorsky na knize *Promlčení a prekluze v československém právním řádu* (1967). S *Karlem Knapem* napsal *Ochranu osobnosti v československém občanském právu* (1969). Tato práce se po roce 1989 dočkala – za účasti dalších spolutaťorů různě přepracovaná a doplňovaná – ještě tří dalších vydání. Kromě této tvorby se *Švestka* zapojil rovněž do prací na učebních textech. Je uváděn jako spolutaťor *Učebnice československého občanského práva* z roku 1965 (redaťoři *Knapp* a *Plank*) i z roku 1974 (redaťoři *Knapp* a *Luby*). Později učebnice občanského práva redigoval *Jiří Švestka* sám (1979, 1982); od roku 1986 společně s *Jánem Lazarem*, po roce 1989 společně s jinými osobnostmi, naposledy s *Janem Dvořákem* a *Michaelou Zuklínovou Hendrychovou* (2013). Praktikuťící právníci mají *Švestku* spojeného patrně nejvíc s komentáři občanského zákoníku. Působil již v redakční radě velkého komentáře z roku 1987. Od roku 1991 se jako *spiritus agens* podílel na komentářích postupně vydávaných nakladatelstvím C. H. Beck, naposledy v roce 2009. Po přijetí občanského zákoníku č. 89/2014 Sb. se *profesor Švestka* společně s *profesory Dvořákem* a *Fialou* ujal vedení autorského kolektivu pro zpracování šestisvazkového komentáře pro nakladatelství Wolters Kluwer (2014), třebaže *Švestka*

sám do něj autorsky přispěl již jen velmi poskrovnu. Některá z těchto děl byla v *Právnicku* recenzována. Kniha o promlčení *Bičovským* (*Právník*, 1968, CVII, s. 470 a násl.); první vydání *Ochrany osobnosti* zhodnotil Švestkův katedrální kolega *Fiala* (*Právník*, 1970, CIX, s. 608 a násl.). Ranou edici Beckova komentáře k obč. z. pro *Právníka* posoudil *Eliáš* (*Právník*, 1994, CXXXIII, s. 1094 a násl.) a jedno z vydání učebnice občanského práva recenzoval *Plecitý* (*Právník*, 2004, CXLIII, s. 103 a násl.).

Jiří Švestka přispíval do většího počtu časopisů, *Právníka* nevyjímaje. V *Právnicku* se Švestkovy texty objevovaly takřka pětatřicet let – od jeho literárních začátků až do doby, kdy přijal místo v redakční radě *Právních rozhledů* a začal směřovat své publikační výstupy především tam. Je proto přinejmenším zvláštní, že *Právník* přecházel významná životní jubilea svého dlouholetého přispěvatele bez povšimnutí. Švestkovy příspěvky do našeho časopisu – kromě těch, které jsou v podobě zpráv z vědeckého života nerozlučně spjatý s osudem akademiků na začátku jejich vědecké dráhy (např. *Právník*, 1960, XCIX, s. 189 a násl.) – dobře ukazují na látku, jež ho v civilním právu zajímala nejvíce, i na Švestkův vědecký vývoj.

Jedno z velkých témat, jemuž se *Jiří Švestka* dlouhodobě věnoval, představuje problematika, již jsme si zvykli označovat jako právní odpovědnost. Už jeho první stať v *Právnicku* nazvaná *Některé úvahy o odpovědnosti za škodu způsobenou nesprávným postupem v úředním styku* (*Právník*, 1956, XCV, s. 714 a násl.) ukázala na autorovu odvahu otevírat nové otázky s vědeckou i argumentační erudicí. Speciálně Švestkovo otevřené úsilí o rozšíření zákonné úpravy naznačené povinnosti státu k náhradě škody – v té době prakticky omezené jen na případy nezákonné vazby – nebylo tehdy pro autora bez rizik, i když stať vyšla půl roku po XX. sjezdu KSSS a krátce poté, co *New York Times* uveřejnily utajovaný *Chruščovův* projev o zločinech stalinismu. Švestka se k tématu opakovaně vracel, psal *Jak upravit odpovědnost za škodu způsobenou nezákonným rozhodnutím* a prohluboval zdůvodňování svého postoje (*Právník*, 1965, CIV, s. 335 a násl.; společně s *Českou*) a má nespornou zásluhu na následném přijetí zák. č. 58/1969 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou rozhodnutím orgánu státu nebo jeho nesprávným úředním postupem. Jiné dílčí téma z tohoto okruhu zvedl Švestka ve stati *Společenská, morální a právní problematika příští úpravy nároků na bolestné a zmírnění zohyzdění v novém občanském zákoníku* (*Právník*, 1962, CI, s. 57 a násl.). Pro dnešek jsou práva tohoto druhu samozřejmostí, a tak si jen pamětníci dokáží představit, že pro autora prosazujícího jejich zakotvení v připravovaném kodexu vyžadovalo odvahu vypořádat s faktem, že dobové a tehdy také u nás jako kánon všeobecně vzývané sovětské občanské právo odmítalo náhradu za poškození zdraví s argumenty, že takovou újmu nelze penězi ocenit, nehledě k tomu, že uznat takové náhrady odporuje důstojnosti socialistického člověka. V době, kdy psal uvedenou stať – a vlastně již při předchozí tvorbě koncepčně pojatých *Několika úvahách nad příští úpravou závazků k náhradě škody v novém občanském zákoníku ČSSR* (*Právník*, 1961, C, s. 500 a násl.) si Švestka tehdy jistě dobře uvědomoval, že ve stávajících podmínkách bude pro něho snazší úspěšně prosazovat vlastní myšlenky v legislativní praxi, pokud se spojí s establishmentem, a tak se v roce 1962 stal členem komunistické strany. Mnohé se mu také prosadit podařilo, jak plyne ze srovnání jeho koncepce z roku 1961 s výslednou podobou úpravy náhrady škody v konečné redakci občanského zákoníku z roku 1964.

Náhrada škody představuje jedno z témat řazených do oblasti obligačního práva. *Jiří Švestka* se i na stránkách našeho časopisu věnoval řadě otázek z tohoto okruhu. Dodnes inspirativní je Švestkova stať *Předkupní právo v československém občanském zákoníku* (*Právník*, 1957, XCVI, s. 699 a násl.). V dalších letech se zabýval dnes již zapadlými instituty

spojenými s problematikou hospodářských smluv (*Právník*, 1959, XCVIII, s. 919 a násl. a *Právník*, 1960, XCIX, s. 887 a násl.); připomenutí těchto *Švestkových* prací má souvislost s tehdejšími diskusemi o kodifikaci hospodářského práva, jejíž myšlenku *Švestka*, ale také třeba *Knapp*, *Kanda* nebo *Boguszak*, marně odmítali. *Švestka* se ale věnoval i jiným otázkám; v *Právníku* např. uveřejnil pod názvem *Základní teoretické otázky promlčení v občanském zákoníku ČSSR* (*Právník*, 1965, CIV, s. 685 a násl.) jednu z přípravných studií k pozdější knize.

Šedesátá léta byla spojena s uvolněním poměrů a iluzemi o reformovatelnosti režimu, jejich druhá polovina pak sněním o socialismu s lidskou tváří. Tuto atmosféru odrážejí zvláště příspěvky, které *Švestka* společně s *Fialou* u nás publikoval od roku 1968. Vyvrcholení této jejich iniciativy představují stati *Občanské právo a jeho postavení v systému československého práva* (*Právník*, 1969, CVIII, s. 945 a násl.) a *Úvaha nad teoretickým systémem čs. občanského práva* (*Právník*, 1970, CIX, s. 77 a násl.), kde se autoři vyslovili pro rehabilitaci pojmů soukromého a veřejného práva, pro návrat občanského práva a občanského zákoníku na pozici, jakou měly dříve, a proti atomizaci soukromého práva, s čímž se nutně pojilo prohlášení některých tehdejších tzv. „samostatných“ odvětví práva, včetně práva pracovního, za zvláštní práva soukromá.

Tehdy však již reformním představám zazvonila hrana; zvláště pracovní právo bylo tabuizováno. Však také *Kalenská* oběma autorům v *Právníku* v tom směru rázně odpověděla (*Právník*, 1970, CIX, s. 541 a násl.). Normalizační éra rychle změnila paradigmaty. Přestože to při jejím nástupu neměla ani dvojice *Švestky* a *Fialy* zpočátku jednoduché, nedotklo se normalizační bezčasí katedry občanského práva na pražské právnické fakultě, jistě i *Češkovou* zásluhou, po personální stránce tak dramaticky jako některých jiných fakultních pracovišť. *Švestka* svou pozici obhájil a angažoval se v různých funkcích, mj. i jako člen komise pro zkoumání odpovědnosti československého státu v rámci Rady vzájemné hospodářské pomoci zřízené v gesci místopředsedy vlády a stálého představitele Československa v RVHP *Františka Hamouze*.

Ještě v roce 1970 se *Jiří Švestka* prezentoval v našem časopisu statí *Několik úvah nad otázkami omezení všeobecných osobnostních práv* – a pak se na desetiletí odmlčel. K *Právníku* se vrátil až v roce 1981 statí věnovanou aktivní legitimaci k uplatňování práv z vadného plnění, následujícího roku se zabýval metodologií odlišení občanského a správního práva; obě statí psal opět společně s *Fialou*. A téhož roku se společně se *Zdeňkem Češkou* také vrátil k obhajování a rozvedení „postulátu, [...] aby se občanský zákoník stal skutečným základem a v důsledku toho i završením systému občanského práva“ ve statí nazvané příznačně pro dobovou ritualitu *XVI. sjezd KSČ a úkoly vědy občanského práva hmotného, občanského práva procesního a rodinného práva* (*Právník*, 1982, CXXI, s. 281 a násl.). V osmdesátých letech získal *Švestka* nezpochybněnou gloriolu jedné z předních autorit nauky československého občanského práva. Ve spoluautorství s *Fialou* se ve statích uveřejněných v *Právníku* věnoval problematice právních úkonů (*Právník*, 1983, CXXII, s. 329 a násl.), obstarání prodeje věci (*Právník*, 1983, CXXII, s. 925 a násl.), osvojení (*Právník*, 1984, CXXIII, s. 146 a násl.) nebo splnění peněžitého dluhu (*Právník*, 1984, CXXIII, s. 245 a násl.). V roce 1984 *doc. JUDr. Josef Fiala, CSc.*, zemřel a *prof. JUDr. Jiří Švestka, DrSc.*, přestal v *Právníku* na čas publikovat. Až v roce 1990 vychází v našem časopise stať zpracovaná z valné části právě *Jiřím Švestkou*, ale podepsaná také *Martou Knappovou*, *Viktorem Knappem* a *Jánem Lazarem* nazvaná *Nad koncepcí československého občanského práva*. Tím se série *Švestkových* příspěvků do *Právníka* uzavřela.

Od roku 1990 se před *Jiřím Švestkou* objevily nové možnosti. Jeho hlavní úsilí se napřelo na tvorbu kolektivní učebnice občanského práva a na komentář občanského zákoníku obsáhle novelizovaného k 1. 1. 1992. Beckův „šedý“ komentář se stal značně populární a bylo jen málo právnických knihoven, kde některé z jeho četných vydání chybělo. *Profesor Švestka* setrvale usiloval o potlačení atomizace soukromého práva a dbal, aby občanské právo bylo vnímáno jako obecné právo, celkový základ nejen práva soukromého. Živě se zajímal o zahraniční úpravy, evropské trendy i o harmonizaci závazkového práva v evropských státech. Dlouhá léta spolupracoval s *Centre de droit de la consommation* na belgické *Université catholique de Louvain (Louvain-la-Neuve)* a činný byl rovněž jako zahraniční člen pavijské *L'Academia dei Giusprivatisti europei*. Po *Knappově* smrti zaujal *Švestka* celkem přirozeně první místo mezi českými civilisty, byť samostatně již dlouho skoro nepsal, navyknuv si od osmdesátých let trvale psát společně s jinými spoluautory. Dokladem toho jsou četné statě v *Právních rozhledech* tvořené společně s *Oldřichem Jehličkou*, *Ludvíkem Kopáčem*, *Jiřím Mikešem*, *Stanislavem Stunou* a dalšími. Když *Jiří Švestka* oslavoval v roce 2005 sedmdesáté páté narozeniny, uctilo jeho zásluhy o civilní právo i pražskou právnickou fakultu šestadvacet jeho přátel, kolegů i žáků statěmi v knize vydané k *Švestkově* počtě. V té době také pokračovaly práce na novém občanském zákoníku. *Jiří Švestka* o ně jevil živý zájem, podílel se společně s profesory *Janem Dvořákem* a *Lubošem Tichým* na své *alma mater* na organizaci série diskusních fór, jež výsledek prací na kodifikaci v mnohém ovlivnily. A jakkoli zdaleka nesouhlasil se vším, co projekt občanského zákoníku obsahoval a dával to najevo nejen veřejně, podpořil z pozice zpravodaje v Legislativní radě vlády, kde *Jiří Švestka* působil dlouhá léta jako její člen, v roce 2001 věcný záměr a v roce 2009 návrh paragrafovaného znění zákoníku.

V posledních letech sužovaly *profesora Švestku* zdravotní potíže. Zemřel 9. března 2019 po delší nemoci. Jistě nezůstane v paměti jen svých nejbližších příbuzných a přátel, ale i mnoha svých žáků a pokračovatelů, jež za řadu desetiletí svého působení na Právnické fakultě Univerzity Karlovy jako výborný učitel vychoval a ovlivnil.